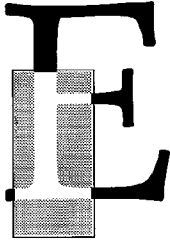

TERESA CABRÉ MONNÉ

CONDICIONS PROSÒDIQUES I
MINIMITAT EN EL TIPUS
REDUPLICATIU *PUPUT**

l propòsit d'aquest treball és descriure el procés morfològic de reduplicació parcial que ha format una sèrie de mots del català, agrupats sota el que anomenem tipus *puput*. La morfologia prosòdica (McCarthy & Prince 1986) en el marc de la fonologia generativa és la teoria que ha donat més llum fins ara sobre el comportament de certs processos morfològics que no s'ajusten als límits segmentals ni als morfemàtics, en el sentit que aquests límits no defineixen estrictament l'àmbit d'actuació d'aquesta mena de processos. Entre aquells que tradicionalment ha descrit més adequadament la teoria prosòdica hi ha: la infixació, el truncament i la reduplicació.

1. LES DADES

En català hi ha diversos processos de reduplicació. El tipus que consisteix en la repetició d'una base que dona lloc a un compost de dos elements de la mateixa classe –per exemple, *bitllo-bitllo*, *catric-catrac*, *poti-poti*, *ziga-zaga*, *leri-leri*, *piu-piu*, *bub-bub*, *nyam-nyam*, etc.– és potser el més nombrós i l'únic que les gramàtiques han tractat, no com a procés gramatical, sinó com a recull de termes relacionats amb la creació de mots de base onomatopèica.

(*) Aquest treball s'ha beneficiat de l'ajut del Grup de Recerca del MEC, DGICYT PB-93-0893-C04-04 i del Grup de Recerca de Qualitat de la CIRIT, 1995 SGR 00486. Aquest treball és la versió ampliada d'una part d'una comunicació presentada al IV Col·loqui de Gramàtica Generativa, celebrat a Tarragona el març de 1994.

Entre els mots que es poden considerar també producte d'un procés de reduplicació en català trobem una sèrie de termes la majoria dels quals estan relacionats amb el llenguatge infantil i familiar, que podem anomenar hipocorístics; però també en podem trobar d'altres que s'escapen de l'abast del significat d'aquest terme. Des del punt de vista fonològic, agrupem tot un conjunt de mots amb unes característiques prosòdiques determinades sota el tipus *puput*. Creiem que la caracterització del procés gramatical de totes aquestes dades es pot fer independentment del seu nombre relativament reduït i del fet que històricament hagin pogut arribar a nosaltres per diferents vies o hagin estat encunyades directament en la nostra llengua en diferents èpoques.

(1)	<i>bobò</i>	'galleta, dolç'
	<i>bubú</i> (mall.)	'gos'
	<i>fifi</i>	'ridícul, finolis'
	<i>memeu</i>	'gat, veu del gat'
	<i>nanai</i>	'no'
	<i>nonou</i> (mall.)	'vestit nou'
	<i>pipí</i>	'pix'
	<i>cocou</i>	'ou'
	<i>puput</i>	'classe d'ocell'
	<i>quíquic, quiquí</i> (mall)	'gall'
	<i>nonon, nonò</i> (mall.)	'son'
	<i>titit, titiu</i>	'moixonet, bèstia petita'
	<i>titic</i> (mall.)	'formiga'
	<i>tutut</i>	'trompeta, cotxe'
	<i>txotxò</i> (n.occ.)	'cavall'
	<i>babau</i>	'persona aturada'
	<i>cucut</i>	'classe d'ocell'
	<i>frifrit</i>	'pinsà'
	<i>pepè, pepena</i> (mall.)	'caca'
	<i>tatà</i>	'cavall'
	<i>txutxú</i>	'tren'
	<i>cricric</i>	'soroll'
	<i>crecrec</i>	'soroll de trencar-se'

Es podria argumentar que la base empírica d'aquest estudi és excessivament petita i que el procés de reduplicació parcial que mostren les dades no es pot considerar productiu. Fins i tot acceptant aquestes limitacions, el cert és que les dades mostren una regularitat i una configuració fixa que permet de creure que hi ha hagut un procés regular de formació de mots per via de la reduplicació.

En les llengües naturals, la creació de mots no es fa a l'atzar. A pesar de la relació arbitrària entre so i sentit, sembla que cada llengua tria un patró bàsic i hi ajusta les seves creacions lingüístiques. El patró bàsic del català és el troqueu moraic, el qual es manifesta en dues síl·labes obertes o una de travada. Aquesta és l'estructura mínima dels mots catalans inventats, dels que no procedeixen d'altres llengües. Una d'aquestes dues manifestacions, la monosil·làbica, és la que pren de base el procés de reduplicació parcial que analitzarem aquí.

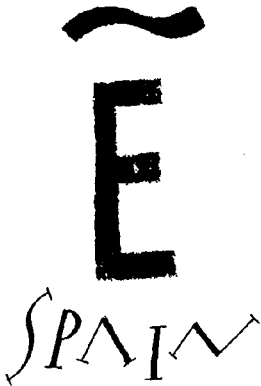
Aquest procés morfològic de reduplicació parcial no s'ha de confondre amb la tendència que té la llengua de repetir la melodia consonàntica de la síl·laba en el patró base: *papu, nyonya, cuca, nyanyo, pupa, quec, mam, nen, nin, tat*, etc. La simplificació que suposa aquest fet tampoc no s'ha de confondre amb el fenomen infantil del parlar incipient que produeix harmonia consonàntica o concordança de mode i punt d'articulació entre dues consonants no contigües que són diferents en el model adult. Aquest recurs és temporal i regressiu. El cert és que en la creació de mots la llengua repeteix la melodia consonàntica molt sovint, fins i tot en mots que no es poden considerar hipocorístics. La tria d'una determinada melodia és arbitrària i no es correspon necessàriament amb el procés d'adquisició lingüística de l'infant, ja que, per exemple, els sons palatals d'alguns d'aquests mots —*nyanyo, nyonya, txitxa*— representen una dificultat notòria per al parlar infantil, atès que l'adquisició d'aquests sons es produeix en la darrera etapa de l'aprenentatge fonètic.

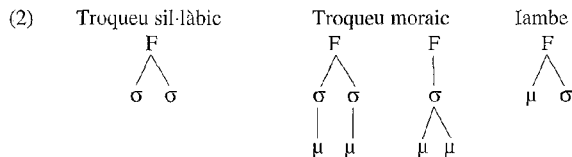
2. LA TEORIA PROSÒDICA

La teoria prosòdica parteix de les categories mètriques següents, la *mora* (μ), la *síl·laba* (σ) i el *peu mètric* (F), ja acceptades en fonologia. Com que utilitza les mateixes categories d'anàlisi, els seus resultats es converteixen en una evidència empírica addicional per a la descripció fonològica d'una llengua.

Aquestes categories estan jerarquitzades estrictament i són dominades pel mot prosòdic (PW), de manera que PW domina F i conté com a mínim un peu, F domina σ i conté com a mínim una síl·laba, i σ domina μ i conté com a mínim una mora.

La mora és la categoria que ha servit de base per a classificar els tipus de síl·labes i dividir-les en *lleugeres* (L) i *pesants* (H): les síl·labes lleugeres contenen una mora, les síl·labes pesants n'han de contenir almenys dues. A més de la posició de l'element prominent, és a dir, a la dreta per als iambes i a l'esquerra per als troqueus, la sensibilitat al pes sil·làbic ha delimitat els tres tipus de peus mètrics universalment acceptats com a possibles patrons bàsics de les llengües naturals:

La mora és la categoria que defineix la rima sil·làbica. Per a les llengües sense quantitat vocàlica, la manifestació del pes sil·làbic es tradueix en síl·labes obertes o monomoraiques (L) i síl·labes travades o bimoraiques (H). Aquesta categoria prosòdica d'anàlisi de la rima sil·làbica no té homòloga per a l'obertura sil·làbica. Això és així perquè no existeixen llengües que tinguin l'estructura de l'obertura fixada i en canvi no ho estigui la coda. Un patró sil·làbic semblant no ha estat atestat en cap procés morfològic de cap llengua.

Hem dit que el mot prosòdic (PW) conté com a mínim un peu. Des del punt de vista teòric, les unitats mínimes independents d'una llengua, que són mots prosòdics, han de contenir el peu bàsic d'aquesta llengua. Aquest mot s'anomena *mot mínim* (MW). En català, llevat de casos molt restringits, els mots independents més petits contenen el peu bàsic de la llengua: el troqueu moraic. Aquesta manifestació de minimitat es efectiva en el cas de la creació de mots.

A més d'aquestes categories d'anàlisi, el model teòric distingeix entre l'*esquelet* o plantilla CV, on s'estableix l'estructura prosòdica del mot i de l'element prefixat del procés morfològic que estudiem, i la *seqüència segmental* que és la concatenació dels segments fonològics. Aquesta dicotomia de nivells o separació entre l'esquelet i la seqüència segmental fa possible la descripció de processos, com el truncament o la reduplicació, que *projecten* elements segmentals del mot base a una *plantilla* o *patró* que té una estructura determinada pròpia, és a dir, les posicions de l'esquelet de la base poden ser diferents de les de la plantilla de reduplicació. En la formació dels plurals fractes de l'àrab, per exemple, la plantilla del segment de la base que es projecta és trocaica, mentre que la plantilla de projecció és iàmbrica (McCarthy & Prince 1990).

3. REDUPLICACIÓ PARCIAL

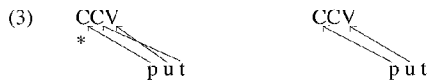
La reduplicació és un procés morfològic que té en compte l'estructura fonològica de la base. Una part de la base es copia, però hem de saber amb precisió quin material fonològic de la base és susceptible de ser copiat. En la reduplicació del tipus *pupui*, no podem dir simplement que es copien els dos primers segments adjacents de la base, perquè això no dona sempre el resultat adequat: en el cas de *cricric*, els dos primers segments no representen l'estructura reduplicada completa. Si diem que es copia una part contínua de la base fins un màxim de tres segments, aquesta caracterització no

justifica per què es copia aquesta seqüència i no una altra. Podem dir que es copia una síl·laba, ja que la síl·laba és una categoria prosòdica, però és una afirmació massa simple perquè aquesta síl·laba no és la mateixa que la de la base.

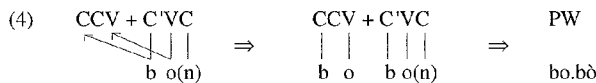
Tenint en compte que la síl·laba que es copia és lleugera mentre que la de la base és pesant, sembla que la descripció més precisa rau a dir que la reduplicació del tipus *puput* consisteix en una mena de prefix amb una estructura sil·làbica predeterminada, és a dir, amb unes posicions establertes a l'esquelet, però sense contingut fonèmic. Aquesta estructura predeterminada correspon a una síl·laba monomoraica. Com que en teoria prosòdica cal definir l'estructura moraica de les síl·labes però en canvi no és rellevant la definició de l'estructura de l'obertura sil·làbica, podem especificar que el prefix de reduplicació està format per una síl·laba lleugera o monomoraica, amb tantes posicions a l'obertura com possibilitats estructurals té el català en aquesta posició: CCV.

Les posicions de l'esquelet del prefix no tenen contingut fonològic en la seqüència segmental. En teoria prosòdica s'assumeix que aquesta situació activa una convenció de la gramàtica universal que copia la seqüència segmental de la base, la qual es projecta a tantes posicions de la plantilla CV del prefix com sigui possible. Cal tenir en compte que la projecció consisteix en l'equiparació guiada dels segments +cons. amb els elements C de l'esquelet i dels segments -cons amb els elements V de l'esquelet.

En català, la projecció es fa d'esquerra a dreta i l'equiparació de manera conduïda i ordenada, és a dir, un segment per una posició de l'esquelet. Això vol dir que no es poden creuar les línies de projecció, de manera que les posicions C de l'obertura del prefix no es poden omplir de contingut si no és amb una seqüència segmental complexa de l'obertura de la base. La projecció es restringeix a una part contínua de la tira segmental i salta les posicions de la plantilla del prefix que no pot omplir.

En l'esquema següent es representa el procés de reduplicació per prefixació d'una síl·laba monomoraica, fonèticament buida, que desencadena la projecció del material fonològic adjacent de la base, el qual omple tantes posicions de la plantilla del prefix com li és possible.

La base de (4) consisteix en una síl·laba pesant o bimoraica, malgrat que la segona mora estigui ocupada per una consonant subjacent. La base projecta a la plantilla el contingut fonològic d'una seqüència contínua a partir del límit esquerre i omple tantes

posicions d'aquesta plantilla com li és possible. La seqüència que en resulta s'adjunta a la de la base. La reduplicació consisteix, doncs, en una afixació ordinària. El que té d'especial aquest afix és que no té especificació en la tira segmental i l'ha de manllevar de la de la base.

$$(5) \quad \begin{array}{c} \text{CCV} + \text{C'VS} \\ \diagdown \quad \diagup \quad \diagdown \quad \diagup \\ \text{c} \quad \text{o} \quad \text{u} \end{array} \Rightarrow \begin{array}{c} \text{CCV} + \text{C'VS} \\ | \quad | \quad | \quad | \\ \text{c} \quad \text{o} \quad \text{c} \quad \text{o} \quad \text{u} \end{array} \Rightarrow \text{PW} \\ \text{co.cou}$$

La base de (5) està formada també per una síl·laba travada, però en aquest cas la segona mora és ocupada per una semivocal. L'efecte prosòdic és el mateix: es projecta la consonant de l'obertura i la vocal del nucli que representa la primera mora. Com que el prefix és àton, la reducció vocàlica fa que la forma fonètica del mot prosòdic resultant en català oriental sigui, en tots dos casos [u]: [bu'βɔ] i [ku'kɔw].

$$(6) \quad \begin{array}{c} \text{CCV} + \text{CC'VC} \\ \diagdown \quad \diagup \quad \diagdown \quad \diagup \\ \text{c} \quad \text{r} \quad \text{i} \quad \text{c} \end{array} \Rightarrow \begin{array}{c} \text{CCV} + \text{CC'VC} \\ | \quad | \quad | \quad | \quad | \quad | \\ \text{c} \quad \text{r} \quad \text{i} \quad \text{c} \quad \text{r} \quad \text{i} \quad \text{c} \end{array} \Rightarrow \text{PW} \\ \text{cri.cric}$$

L'obertura sil·làbica de la base de (6) és complexa i, per tant, en la projecció a la plantilla del prefix, pot omplir totes les posicions C de l'esquelet. El resultat és que l'obertura de la síl·laba del prefix té la mateixa estructura que la de la base.

Com veiem, la caracterització prosòdica de la plantilla de reduplicació és una σ monomoraica, que és la síl·laba no marcada del català. Com que el català permet obertures complexes, la plantilla de la síl·laba del prefix subsumeix la seqüència *cri* de *cric*. Com que és monomoraica, només es pot projectar el nucli. La resta de material no té estructura a l'esquelet del prefix i, en no poder-se projectar, es perd. La plantilla de reduplicació està caracteritzada prosòdicament com una síl·laba monomoraica.

La distinció teòrica entre plantilla o esquelet i seqüència segmental és imprescindible per a la descripció del procés de reduplicació parcial. Però també és imprescindible l'assumpció de la teoria autosegmental segons la qual la seqüència fonològica i l'accent estan separades. Així es justifica que l'accent no es projecta i el prefix resta inaccentuat, de manera que la síl·laba que es reduplica està sotmesa sistemàticament a la reducció vocàlica i no té vestigis de cap accent subjacent.

Fins ara hem descrit el procés de reduplicació parcial del tipus *puput*, però no hem justificat per què aquest procés només es produeix en bases monosil·làbiques. Dit d'una altra manera, per què el català no aplica aquest procés sobre bases bisil·làbiques que compleixen igualment els requisits estructurals dels mots inventats, un troqueu bimoraic. En aquest sentit podem dir que el procés de reduplicació parcial està sotmès, com el de truncament, a la condició de bisil·làbicitat.

De la mateixa manera que el català exigeix una estructura bimoraica mínima en la creació de mots, els mots derivats d'un procés de reduplicació parcial –i de truncament– estan també sotmesos a una altra condició: l'estructura del mot prosòdic és màximament bisil·làbica. Efectivament, tant els mots truncats com els reduplicats no poden excedir les dues síl·labes; qualsevol intent de produir un mot trisíl·lab resulta completament agramatical. Per tant, és evident que el procés de reduplicació per afixació d'una síl·laba a una seqüència bisil·làbica donaria com a resultat un mot prosòdic completament agramatical perquè violaria la condició de bisil·labicitat, condició de la gramàtica de la llengua que s'aplica als mots derivats d'estructura més simple.

La darrera qüestió que queda per resoldre és quina estructura prosòdica assignem al tipus reduplicatiu *puput*. Com que aquests reduplicats es regeixen per la mateixa condició de bisil·labicitat que els truncats i parteixen de l'estructura del mot mínim, els podem també assignar la mateixa estructura de peu, de manera que el mot prosòdic conté un troqueu moraic amb una síl·laba adjacent a l'esquerra que s'adjunta directament al nivell del PW (Cabré 1993). Aquesta anàlisi unitària que segueix el *principi d'uniformitat* (McCarthy & Prince 1986) comporta, però, la violació del *principi d'estratificació estricta* dins la jerarquia prosòdica o, dit en altres termes, comporta l'acceptació d'una anàlisi de peus "laxa", no exhaustiva (McCarthy & Prince 1991): quan una síl·laba es queda sense peu, es desencadena un mecanisme de legitimació per defecte que adjunta l'element extraviat a l'estructura prosòdica superior i crea un constituent amb una estructura que no forma part de l'inventari de peus subjacent.

Per tal d'evitar aquesta anàlisi no exhaustiva i tenir totes les síl·labes escandides i dominades per la categoria immediatament superior dins la jerarquia prosòdica, podem admetre que el català mostra un inventari híbrid de peus en les sortides que resulten del processos morfològics de truncament i reduplicació, ja que combina troqueus estrictament bimoraics (*Tina, Quim*), troqueus sil·làbics (*Cisco*) i iambs canònics (*Vador*). És evident que els reduplicats del tipus *puput* tenen una sortida d'estructura iàmbrica canònica. Cal, doncs, aportar evidència addicional per tal de decantar-se a favor d'una anàlisi o una altra.

TERESA CABRÉ MONNÉ
Universitat Autònoma de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, A. M. & F. de B. MOLL (1930-1962) *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll.
- CABRÉ, T. (1993) *Estructura gramatical i lexicó: el mot mínim català*, Tesi doctoral, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- COROMINES, J. (1980-1991) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial.
- HAYES, B. (1991) *Metrical Theory*, Manuscrit, Los Angeles, UCLA.
- KENSTOWICZ, M. (1994) *Phonology in Generative Grammar*, Cambridge/Oxford, Blackwell.
- MARANTZ, A. (1982) «Re reduplication», *Linguistic Inquiry* 13.3, pp. 435-482.
- MCCARTHY, J. & A. PRINCE (1986) *Prosodic Morphology*, Manuscrit, Waltham, Massachusetts, Brandeis University.
- (1990) «Foot and Word in Prosodic Morphology: The Arabic Broken Plurals» *Natural Language and Linguistic Theory* 8, pp. 209-284.
- (1991) *Lectures on Prosodic Morphology*, Santa Cruz, LSA Summer Institute, University of California.

